

Indemn mereu viu

În Occident se vorbește din ce în ce mai des, de la o vreme, despre o criză a teatrului. Dramaturgi, actori, regizori răspund la diversele anchete întreprinse de presa de specialitate, încercând să împartă responsabilitatea pentru situația falimentară a teatrului între televiziune, cinematograful, radio și alți factori extrateatrali. În Anglia, actorii manifestează pe străzi, protestînd împotriva măsurilor anticulturale, care urmăresc transformarea unui teatru cu tradiții seculare ca „St. James” într-un stabiliment cu caracter comercial.

La noi sălile teatrelor sînt pline, iar instituțiile teatrale se află în grija și atenția permanentă a statului. Literatura și arta noastră s-au înrolat în toată libertatea în rîndurile luptătorilor pentru progres. Au devenit, așa cum preconiza Lenin, „o parte integrantă a cauzei generale a proletariatului”, slujind „nu unei eroine blazate, nu „celor zece mii de sus”, care se plictisesc și suferă de obezitate, ci milioanele și zecile de milioane de muncitori, care alcătuiesc floarea țării, forța ei, viitorul ei”.

Învățătura leninistă despre artă continuă să fie o călăuză luminoasă în munca, aspră dar plină de succese, pentru consolidarea ideologiei socialiste în țara noastră, pentru desăvîrșirea revoluției culturale. În această acțiune istorică, tot ce are mai bun poporul nostru ca intelectualitate — cercetători pe tărîmurile atît de felurite ale științelor, scriitori și compozitori, pictori și cinești, sculptori și actori și atîția alți creatori de bunuri spirituale — urmează fără șovăire Partidul.

Dezvoltarea impetuoasă a culturii, interesul concret al maselor pentru cultură, sarcinile foarte variate și mereu înnoite, care stau în fața frontului cultural, fac să se ivească adesea probleme grele, controversate, ce-și caută rezolvarea. Soluționarea tuturor acestor probleme este totdeauna indisolubil legată de aplicarea teoretică și practică a strălucitelor învățături leniniste. Cultura socialistă este populară și umanistă în esența ei. Nici o indicație privind acest domeniu nu poate face abstracție de caracteristicile fundamentale ale culturii noastre noi. Abordarea problemelor unui sector cultural atît de larg cum este teatrul se cuvine a fi făcută, evident, din aceeași perspectivă, ceea ce de altfel a și asigurat și asigură o substanțială înflorire a acestei arte atît de apropiată maselor.

Firește, în considerarea caracterului popular al repertoriului teatral, de pildă, e nevoie de o înțelegere conformă cu specificul domeniului și cu cerințele metodei realismului socialist. Aici, înțelegerea caracterului popular ca o cuprindere a ceea ce e banal și tern în realitate, ca o zugrăvire plat-naturalistă a fenomenelor vieții, nu poate aduce decît prejudicii. Actul artistic nu este numai un proces de gîndire ci și un act stimulator de gîndire și orice scriere dramatică de mici ori de mari dimensiuni nu-și poate reclama nici un fel de caracter popular, dacă nu contribuie la elevarea spirituală a cititorului și spectatorului. Deși spuse pentru colaboratorii unui ziar, cuvintele lui Lenin în această direcție sînt foarte potrivite și pentru raporturile între autorii dramatici și publicul lor: „Scriitorul popularizator nu presupune un cititor care nu gîndește, care nu vrea sau nu știe să gîndească, — dimpotrivă, el presupune la cititorul nedezvoltat o serioasă intenție de a lucra cu capul și-l ajută să facă această muncă serioasă și grea, îl conduce, ajutîndu-l să facă primii pași și învățîndu-l să meargă mai departe singur. Scriitorul vulgar presupune un cititor care nu gîndește și nici nu este capabil să gîndească, el nu-l pune în fața principiilor de bază ale unei științe serioase, ci, într-o formă monstruos de simplistă, presărată cu glume

și bufonerii, îi servește „de-a gata” toate concluziile unei anumite teorii, așa încît cititorul nici nu trebuie măcar să mestece, ci numai să înghită acest terci”. Viața însăși a arătat cît de mult s-au înșelat unii autori, cînd au servit un asemenea „terci” artiștilor și publicului. Lucrări de genul acesta sînt la fel de neindicte ca și acele scrieri care sub pretext că evită vulgarizarea problemelor și naturalismul în tratare, recurg la forme abstracte, la simboluri confuze, la un fel de mistică a ideilor străine înțelegerii obișnuite a celui ce vine la teatru să se instruiască și să se desfete.

Avîntul literaturii dramatice noi, alcătuirea unui nou repertoriu sînt corelate cu dezvoltarea multilaterală a artei spectacolului. Ultimele stagioni teatrale romînești au arătat ce binefăcătoare înrîurire are asupra destinului teatrului înțelegerea nedogmatică a principiilor realist-socialiste, considerarea profundă a metodei, în legătură cu capacitatea ei de a asigura diversificarea talentelor, proliferarea tendințelor novatoare, multitudinea stilurilor și manierelor personale. Înnoirile în arta spectacolului nu sînt izolate de un proces novator caracteristic literaturii și artelor din țara noastră. Incurajînd și propagînd tot ce e nou în acest domeniu, tot ce poate revitalizeza formele teatrale cunoscute, ținem totdeauna seama de felul urmărit de o asemenea înnoire și de sensul ei major. Lenin a atras atenția în repetate rînduri asupra necesității disocierii noutății în literatură și artă de exhibiționismul ce se vrea „interesant”, ca atare și care deobicei e îndreptat cu violență împotriva frumosului artistic. Actualitatea noastră atît de variată, oferind reflectării artistice chipuri de oameni, idei, sentimente de o mare frumusețe solicită din partea artiștilor și scriitorilor o perspectivă creatoare, o înțelegere adîncă a fenomenelor. Privirea superficială confundă adesea noul cu vechiul. Lipsa de participare directă la transformarea revoluționară a realității noastre conduce deobicei la transpunerea fără discernămint a noului și vechiului; și nu numai fără discernămint, ci și fără o poziție activă din punctul de vedere al apărării cauzei socialiste. Noul nu este un produs de laborator și nici un fel de artă nu-l poate propaga în afara realității, ori neținînd seama de ea. „Mai puține raționamente intelectuale — îndemna Lenin. — Mai aproape de viață. Mai multă atenție pentru noul pe care masa muncitorească și țărănească îl zidește în fapt în munca ei de toate zilele. Mai multă verificare pentru a vedea în ce măsură acest nou este comunist”. Nu e oare aici criteriul hotărîtor în aprecierea tuturor fenomenelor, inclusiv a celor din cîmpul artei? Toate trăsăturile atît de delicat particulare ale unui spectacol de teatru, de exemplu, nu numai că nu refuză dar cer, în mod special, o asemenea verificare. Căci nici o experiență înnoitoare nu poate fi valabilă dacă nu ține seamă de ținta oricărei inovări, anume mărirea puterii de pătrundere a artei în sufletele spectatorilor, ca să-i emoționeze și să-i convingă de marile adevăruri pentru care milităm cu toții.

În aprecierea și orientarea artei teatrale îi revine un rol foarte important criticii și, după cum este știut, ea și-l și exercită ca atare. Acțiunea de orientare a criticii marxiste de artă este ghidată de preceptele leniniste și nu trebuie uitat că atunci cînd se manifestă nemulțumiri față de critică, ele sînt adesea în legătură cu faptul că unul sau unii critici au pierdut din vedere că se așteaptă de la ei o apreciere marxistă a actului artistic. Fără o atitudine dialectică față de dramaturgie se poate ajunge la minimalizarea cuceririlor noastre în acest domeniu. Fără o atitudine dialectică față de reprezentarea scenică se poate ajunge la o falsă interpretare a autenticelor realizări artistice.

Teatrul nostru și-a cîștigat o mare popularitate și un mare prestigiu, datorită succesorilor sale indiscutabile în înfățișarea unui nou repertoriu progresist, de înaltă finută culturală, cu mijloace teatrale care împletesc cele mai bune tradiții cu încercările inovatoare cele mai meritorii. Este de datoria criticii să privească procesul continuu de dezvoltare a artei noastre teatrale, tocmai ca proces și nu ca o colecție de etape care depășindu-se s-ar anula cumva una pe cealaltă. Lenin ne învață că „Întreg spiritul marxismului, întregul său sistem vor ca fiecare situație să fie examinată: a) din punct de vedere istoric; b) numai în legătură cu celelalte situații; c) și numai în legătură cu experiența concretă a istoriei”. Iată componentele concrete ale unei aprecieri dialectice asupra fenomenului artistic. Pentru critic, spiritul de partid în judecarea proceselor ce au loc în artă, nu este una din condițiile activității sale, cu caracter facultativ, ci condiția existenței sale în calitate de critic. Căci nu există vreo altă poziție valabilă față de o artă care ea însăși, prin tot ce are mai bun și mai înaintat, reflectă de pe poziții partinice lumea contemporană.

Iată, între altele, unele din problemele esențiale asupra cărora e extrem de util să zăbovim încă o dată, cu prilejul aniversării leniniste.